

İSTİKLÂL MARŞI'NDA MEHMET ÂKİF ERSOY'UN KİŞİLİĞİ

Musa Can Demiralay

- Her edebî eser şüphesiz ki yazarından bir takım izler taşımaktadır. Bu izler kişinin karakterini yansıtabileceği gibi onun bilinçaltını da yansıtabilmektedir. Edebiyat dünyamızda birçok yazarın eserleri ve kişiliği tam olarak uyuşmasa da Âkif bu konuda ciddi bir istisna oluşturmuştur. Bu durumu göz önüne aldığımız zaman, Mehmet Âkif Ersoy'un Türk milletine armağanı olan şiirinde dahi kendi edebi kimliğine ve kişiliğine dair izlerin olması da kaçınılmazdır. Eserde var olan kişilik izlerini anlayabilmek için öncelikle Mehmet Âkif Ersoy'un kişiliği hakkında biraz bilgi sahibi olmamız gerekmektedir.

Mehmet Âkif Ersoy birçok kişi tarafından yeri gelmiş sert eleştirilere maruz bırakılmış yeri gelmiş dostları tarafından büyük küslükler yaşamıştır. Fakat herkesin emin olduğu bir nokta vardır ki bu noktada Mehmet Âkif'in karakterinin omurgasıdır. Okay'a (1998: 14) göre, *“Âkif hayatı boyunca belli ahlâkî prensiplerle yaşamış bir karakter adamıdır.”* Âkif birçok çevre tarafından sert bir görünüm çizse de taviz vermeyen bir kişilik olduğu herkesçe malûmdur. Âkif'in açık fikirliliği, hoşgörüsü ve insanları ayırmadığının bir kanıtı da yine Okay'da (1998: 14) şu şekilde görülmektedir: *“Bu taviz kabul etmediği prensiplerinin dışında hoş sohbet, yakınlarıyla şakalaşmayı seven, musikiden, nezh eğlenceden hoşlanan bir insandır. İslâm'ın ruhuna son derece bağlı olan Mehmet Akif'in, kendini gece gündüz içkiye kaptırmış olan Neyzen Tevfik'le arkadaşlığı onun sanatına hayranlığı çok dikkat çekicidir.”* Burada geçen ifadeler bize düşündürür ki Mehmet Âkif idealist ve savunduğu fikre sahip çıkan biri olduğu kadar kendisi gibi olmayanları da kabul eden ve onlarla arkadaşlık eden biridir. Bu da bize, Mehmet Âkif'in gerçek bir aydın ve beyefendi olduğunu düşündürmektedir. Mehmet Âkif'in birçok şiirinde din adamı görünümü altında dini kullanan insanları eleştirisi mevcuttur. Birçok mısrası başkası tarafından yazılısaydı tepki çekebilecek mısralardı fakat Mehmet Âkif İs-

lami duruş konusunda hiç tepki çekmemektedir. İnsanların Mehmet Âkif'in ne kadar samimi ve dürüst bir insan olduğunu bilmeleri bu durumun asıl sağlayıcısı olarak görülebilir. Mehmet Âkif inançları ve idealleri olan bir insandı fakat hiçbir topluma ya da topluluğa körü körüne bağlı değildi. Yukarıda bahsettiğimiz açık fikirliliği bunu da kanıtlamaktadır.

Bütün bunların ışığında İstiklâl Marşı'nda Mehmet Âkif Ersoy'un kişiliğinin incelemesine geçebiliriz

*Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.*

Millî Marşımızın “Korkma” diye başlaması birçok kez tartışma konusu olmuştur. Çetin'in (2014: 28) aktarımı, “Olumsuz bir ifade ile başlaması bazıları için garip gelmiş olabilir. Birileri bunu eleştirmişlerdir. Mesela Suphi Nuri İleri bu durumu şöyle eleştirdi: ‘...Korkma diye başlayan bir marş Türklerin hakiki ve öz duygusu ve heyecanlarının tercümanı olamaz. Türk korkmaz...’” bu şekildedir. Fakat Mehmet Âkif'in burada olumsuz bir ifade hatta “korkma” kelimesini seçmesinin nedeni kendisinin kişiliğiyle bütünleşmiş bir fikrî yapının neticesidir. Çetin'de (2014: 29) bu durum şöyle izah edilmektedir: “Hz. Muhammed'in Hz. Ebubekir'le birlikte 622 yılında Mekke'den Medine'ye hicret ederken aralarında geçen bir konuşmaya telmihdir.” O konuşmanın devamında geçen ifade pek çoğumuzun bildiği gibi “Tevbe Suresi” 40. ayette de geçen “La tahzen innallahe meana” yani “Korkma, Allah bizimledir.” ifadesidir. Mehmet Âkif “korkma” diyerek hem metinler arasılık yapmış hem de fikrî yapısının ve kişiliğinin en temelinde olan İslami bir figürle şiire başlayarak bunu aktarmıştır. Aynı bölümde yer alan “şafak” kelimesi de yine Çetin'e (2014: 33) göre, “Şafak kelimesi temel anlamıyla Güneş'in batı ufkunda batışından hemen sonra oluşan kızıllıktır. Yani akşam vaktinde Güneş'in batışını ifade eder. Şiirde simgesel anlamıyla ise millî Türk varlığı ve devletinin batır gibi oluşunu ölüm kalım mücadelesi sürecinin en kızıştığı anları temsil eder.” Bu açıklamanın ardından mısraya tamamen baktığımız zaman Mehmet Âkif, bütün bu kötülüğün içerisinde şafaklarda yüzen al sancakın sönmeyeceğinden, inmeyeceğinden emindir. Bu da Mehmet Âkif'in kişiliğindeki umudun inancın ve kararlılığın göstergesidir. Devam mısrasında “Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak” diyerek de son aile, son ev yok olmadan bayrağın inmeyeceğini söylemektedir. Mehmet Âkif'in kişilik yapısı olarak milletine duyduğu sonsuz güveni de bu mısra ile sezmekteyiz. Bu kıtanın son mısrasında “o benimdir, o benim milletimindir ancak” diyerek tekrar kendisini ve milletini bir bütün olarak görmektedir. Burada da Mehmet Âkif'in kişiliğindeki millî duruşunu görmektedir.

*Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl!*

*Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl...
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!*

İlk mısrada yer alan “hilal” şüphesiz ki bir bayrak tasviridir. Fakat bunu “hilal” kelimesi ile yaparak bir çağrışım oluşturmıştır. “Hilal”in İslami bir sembol olduğunu bildiğimiz için burada Mehmet Âkif’in tekrar kişiliğinde ve fikirlerindeki dini önceliği sezmekteyiz. Kıtanın ikinci mısrasında yer alan “kahraman ırkım” ibaresi son derece mühimdir. Çünkü burada ırk kelimesi kullanılmıştır ve ırk üstünlüğü gibi görülebilmektedir. Zira Mehmet Âkif baba tarafından Arnavut kökenlidir. Bu durum Akgün’e (2017: 2391) göre, “*Mehmet Akif’in*,

Arnavut-İslam kültürü ve Türk-İslam kültürü ile beslenmiş olmasının onun İslam ve milliyet kavramlarını daha geniş bir perspektifle ele almasında etkili olduğu söylenebilir. Bu itibarla Âkif'in milliyet kimliği ortak dini, dili ve tarihi paylaşan unsurları, üst yapı olarak gördüğü 'millet' kavramı altında birleştirir." Anlaşıldığı üzere Âkif'in ırk olarak gördüğü millet ve milliyettir. Mehmet Âkif kendisini Türk milletinin bir ferdi olarak görür ve Türk milletini kahraman olarak nite-ler. Burada Mehmet Âkif'le aynı fikrî akımı paylaşmayan Türkçülük akımının mühim temsilcilerinden Hüseyin Nihal Atsız (1966: 20), *"İstiklâl Marşı sairi Mehmet Akif' in babası Arnavut, ülküsü de Türkçülüğe aykırı olan Ümmetçilik olduğu halde hangi Türkçü Mehmed Akif için Türk değildir demiştir? Mesele Mehmed Akif kadar Türk olabilmektedir."* demiştir. Buradan Mehmet Âkif'in fikrî yapısı ve kişiliği itibariyle farklı ideolojilerdeki insanlar tarafından da saygı duyulduğunu görmekteyiz. Şiirin son mısrasında "Hakk'a tapan" ibaresi de Mehmet Âkif'in kişilik yapısı itibariyle İslami figürleri ön plana çıkarttığını göstermektedir.

*Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.*

Bu kıtada "yırtarım dağları" ibaresinin mühimdir. Çetin'e (2014: 51) göre bu mısradaki, *"Türklerin efsanevi destanı olan Ergenekon Destanı'na dolaylı bir gönderme vardır."* Bu da Mehmet Âkif'in fikrî dünyasında Türk tarihinden izlerin yer aldığını ve bunun Mehmet Âkif'in kişiliğinde bir millî şuur oluşmasını sağladığını bizlere düşündürmektedir.

*Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
"Medeniyet!" dediğin tek dişi kalmış canavar?*

Bu kıtada yer alan figürlerin çoğu düşmanın lojistik üstünlüğünü göstermektedir. "çelik zırhlı duvar" donanma sembolüdür. Burada dikkatimizi asıl çeken unsur "Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var" mısrasıyla başlar. Mehmet Âkif tekrar kişiliğindeki yılmaz, inançlı ve umutlu yapıyı şiire aktarmıştır. "Ulusun korkma nasıl böyle bir imanı boğar" mısrası Mehmet Âkif'in kişiliğindeki hem İslami yapıyı hem de yılmaz mücadeleci tavrını bizlere hissettirmektedir. Ayrıca "medeniyet" ifadesi düşmanın sembolüdür. Mehmet Âkif işgalci düşmanın "medeniyet getirme bahanesinin" farkındadır ve burada açık olarak ifade etmiştir. Bu da Mehmet Âkif'in kişiliğinde olarak kuvvetli bir sembol ve art yapıya sahip olduğunu bize düşündürmektedir.

*Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın.
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.*

Bu kıtada yer alan son iki mısra tekrar Mehmet Âkif'in kişiliğine yansıyan İslami ve inanmış mücadeleci tavrı gözler önüne sermektedir.

*Bastığın yerleri "toprak!" diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.*

Şiirin bu bölümü tamamen sesleniştir. Toprağın altında kefensiz yatanın düşünülmesi de şehit oğlunun atasını incitmemesi gerekmesi de Mehmet Âkif'in kişiliğinde var olan yoğun minnet duygusunu ve maziye olan saygısını bizlere göstermektedir.

*Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Canı, cananı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.*

Şiirde var olan şüheda, Huda, cüda kelimeleri bir ahenk sağlarken aynı zamanda "şüheda" ve "Huda" dinî çağrışımları olan kelimelerdir. Bu kelime seçimleri Mehmet Âkif'in dünyasında var olan İslami öncülüğü ve önceliği tekrar şiirde hissettirmiştir. "Canı, cananı, bütün varımı alsın da Huda / Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda" diyen Mehmet Âkif'in fikrî yapısında tek önceliğin vatan olduğunu açık bir şekilde bizlere yansıtmıştır. Burada Mehmet Âkif'in kişiliğinde var olan vatanperver tutum açıkça görülmektedir.

*Ruhumun senden, İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli.
Bu ezanlar ki şahadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.*

Kıtanın ilk kelimesinin ruh olması son derece önemlidir. Mehmet Âkif'in fikrî dünyasındaki İslami düşüncenin yeri hepimizce malumdur bu durum da onun kişiliğinde ruhun üstün olması fikrini doğurmaktadır. Mühim olan ruhtur çünkü ruh sonsuz olandır. Şiirin devamında "mabet" kelimesi akla İslami bir figür olarak "cami"yi getirse de Mehmet Âkif buradaki art yapıda Türk ve İslam kültüründen bahsetmektedir. Mehmet Âkif'in kişiliğinde Türk ve İslam kültürünün yeri yadsınamayacak kadar önemlidir. Şair en üst arzu ile bu mabedi korumaktadır. Ezanların ebedî inlemesini istemesi de elbette İslami yapının mühim sembolüdür fakat Âkif'in burada "inlemek" kelimesini seçmesi düşündürücüdür. Zira inlemek daha ziyade acı çekenlerin yaptığı bir eylemdir. Mehmet Âkif fikrî yapısında işgal altında olan yurttaki ezanın bile acı çektiğini düşünmektedir. Bu imge bize Mehmet Âkif için dini yaşamının en büyük ihtiyacının hürriyet olduğunu düşündürmektedir.

*O zaman vecd ile bin secde eder-varsa-taşım,
Her cerihamdan, ilâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fıskırır ruh-ı mücerret gibi yerden naşım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.*

Bu kıtanın en mühim ifadeleri son iki mısra da yer almaktadır. Burada Mehmet Âkif, hürriyete kavuştukları zaman şehitlerin naaşlarının yerden fıskırarak göğe kadar ereceğini anlatmaktadır. Hürriyetin kazanılması şehitleri mutlu edecektir. Mehmet Âkif'in kişiliğinde daha önce de söylediğimiz gibi ahde vefa ağır basmaktadır. Mehmet Âkif bu mısra ile kazanmanın en vefa duyulan şehitleri de mutlu edeceğini düşünmektedir.

*Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl*

Şiirin olabilecek en güzel son kıtasıdır. Verilen bütün mesajlar bir kıtada toplanmıştır. Hilal ile hem İslami hem de bayrak figürü şairin fikrî dünyasındaki İslami yönelişi bir kez daha karşımıza çıkartır. Kanların helal edilmesi, ahde vefası ile şehitlere saygısını göstermektedir. Irkının yani Türk milletinin sonuza kadar yaşayacağını ve kimsenin onu yok edemeyeceğini düşünerek fikrî yapısındaki millî şuuru ortaya koymuştur. Diğer mısra da hürriyet haykırışı ve devamında "Hakk" kelimesiyle fikrî yapısını aktararak milletinin hakkı olan istiklale kavuştuğunu söylemektedir.

Yukarıda bahsettiğimiz bütün çıkarımların ışığında Mehmet Âkif'in millî marşımıza olan fikrî yansımalarının son kıtada toplandığını görmekteyiz. Bu sebeple bir özet kısmı olarak son kıta yeterlidir.

Kaynaklar

Atsız, Hüseyin Nihal, *Türk Ülküsü*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1966.

Akgün, Atif, "Mehmet Akif Ersoy'un Türk Dünyası Şairlerindeki Tesir Alanına Bir Bakış", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, S 6(4), 2017, s. 2389-2413.

Çetin, Nurullah, *İstiklal Marşı'mızı Anlamak*, Öncü Kitap, Ankara 2014.

Okay, M. Orhan, *Mehmet Akif Bir Karakter Heykelinin Anatomisi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1998.